

Petter Asp: EU & Straffrätten – Studier rörande den europeiska integrationens betydelse för den svenska straffrätten. Iustus Förlag 2002.

Den straffrättsliga utvecklingen inom EU har gått fort framåt. Straffrätten är inte längre enbart nationellt förankrad utan påverkas i allt högre utsträckning av samarbetet inom EU, dels genom att EG-rätten på olika sätt har betydelse för den nationella straffrätten, dels genom det allt intensivare straffrättsliga samarbete som pågår inom ramen för den tredje pelaren. Trots att den europeiska integrationen sätter alltmer bestående avtryck i den nationella straffrätten är ämnesområdet "EU och straffrätten" relativt sparsamt behandlat i svensk doktrin. Petter Asps bok är därför ett välkommet bidrag då den med sina 335 sidor ger en omfattande redogörelse för EU-rättens inverkan på den svenska straffrätten. Boken är skriven som en forskningsrapport. Med anledning av att boken ingående behandlar problemställningar som kan uppkomma i svenska domstolar torde den dock vara av intresse för praktiskt verksamma jurister. Boken skapar generellt sett en god förståelse för den europeiska integrationens betydelse för den svenska straffrätten och är därför ägnad att vara till nytta för envar som kommer i kontakt med frågeställningar rörande relationen mellan EU-rätten och den nationella straffrätten.

Boken består utöver det inledande kapitlet av fyra huvudkapitel, kapitel 2-4. Kapitel 2 ägnas åt att på ett övergripande plan beskriva EU-rättens betydelse för den nationella straffrätten samt åt att beskriva den utveckling som har ägt rum de senaste decennierna i detta hänseende. I kapitel 3 till 5 behandlas sedan specifika problemområden. I kapitel 3 behandlas normkonflikter mellan nationell straffrätt och EG-rätt, i kapitel 4 behandlas EU-rättskonform tolkning av strafföreskrifter samt i kapitel 5 behandlas blankettstraffstadganden och EG-rätt.

I framställningen av EU-rättens förhållande till den nationella straffrätten i kapitel 2 beskrivs utvecklingen från 1950-talets EG där straffrätten i princip var ett rättsområde som inte berördes av EG-rätten till 2000-talets EU där straffrättsliga frågor blir alltmer centrala. Denna utveckling beskrivs kärnfullt genom att tre olika synsätt kopplade till olika faser i det europeiska samarbetet framställs. Redogörelsen tar sin början i det tidiga EG-samarbetet där utgångspunkten kan sägas ha varit att de nationella straffrättsystemen i princip inte skulle påverkas av gemenskapsrätten. Därefter beskrivs det som anses vara den rådande uppfattningen om EU-rättens inverkan på den nationella straffrätten. Såväl EG-rättens inverkan på den nationella straffrätten som samarbetet inom ramen för den tredje pelaren behandlas. Slutligen återges det synsätt som framkommit allt oftare på senare tid nämligen synsättet att straffrättslig kompetens finns under den första pelaren och argumentationslinjerna för detta synsätt presenteras och analyseras. Författarens slutsats är att starka skäl talar för att någon positiv straffrättslig kompetens i nuläget inte finns under den första pelaren och argumentationen är i denna del övertygande. I kapitel två finns också ett kortare avsnitt som inrymmer författarens

mera kritiska synpunkter på utvecklingen av det straffrättsliga samarbetet inom EU. Framförallt framhålls att det på sikt kan finnas en risk för en ökad represionsnivå i straffrättssystemet. Oavsett om man delar författarens kritiska farhågor är det mot bakgrund av den intensiva utveckling som sker betydelsefullt att föra en diskussion om eventuella risker i ett EU-samarbete på straffrättens område.

Redogörelsen om normkonflikter mellan nationell straffrätt och EG-rätt i kapitel 3 är uttömmande. I kapitlet analyseras ingående hur dylika konflikter kan uppstå samt hur de bör hanteras av lagstiftare och rättstillämpare. Eftersom positiv straffrättslig kompetens inte finns under första pelaren är de konfliktsituationer som kan uppstå i förhållande till nationell straffrätt beroende av att EG-rätten sätter upp gränser för den nationella rättens utformning. EG-domstolen slog tidigt fast att denna neutraliserande verkan gäller även rättsområden där EG:s institutioner inte har normgivningskompetens, som exempelvis straffrätten, om det krävs för att säkra EG-rättens genomslag. Författaren klargör i denna del hur de normkonflikter som kan uppstå på lagstiftnings- respektive rättstillämpningsnivå sammanhänger med EG-rättens karaktär av överordnad rättskälla och därmed med principerna om EG-rättens företräde och direkta effekt samt lojalitetsprincipen. Med hjälp av relevanta rättsfall från EG-domstolen analyseras även hur långt de negativa förpliktelser som följer av EG-rätten sträcker sig och således när konfliktsituationer kan uppstå. En intressant fråga som uppmärksammas i detta kapitel är problematiken med att de generella krav som EG-rätten uppställer, såsom exempelvis kravet på legalitet, kan ha en delvis annan innebörd än motsvarande krav på nationell nivå. Detta är otillfredsställande ur rättsäkerhetssynpunkt eftersom olika standarder kan komma att skapas beroende på om en straffrättslig fråga har EG-rättslig anknytning eller ej. Boken tyngs i kapitel 3 något av att stort utrymme ges åt allmänna genomgångar av EG-rättsliga frågeställningar. Samtidigt aktualiseras normkonflikter mellan EG-rätt och nationell straffrätt endast inom ramen för frågeställningar av EG-rättslig anknytning och en framställningsteknisk grund i EG-rätt torde därför vara oundviklig.

I kapitel 4 ägnas framställningen åt att diskutera användningen av EU-rättskonform tolkning på straffrättens område. Analysen omfattar såväl första som tredje pelaren. Författaren analyserar i detta kapitel hur en EG-rättskonform tolkning, det vill säga en tolkning mot bakgrund av rättsakter tagna under första pelaren, av straffstadganden kan aktualiseras samt var gränserna för en sådan tolkning skall dras. Frågan om var gränserna för kravet på EG-rättskonform tolkning gällande strafföreskrifter skall dras har ännu inte ställts på sin spets i EG-domstolens praxis. I de fall som har varit uppe för bedömning i EG-domstolen har den nationella strafflagstiftningen på ett tydligt sätt avvikit från den aktuella EG-rättsakten. EG-domstolen har i dessa fall lagt avgörande vikt vid legalitetsprincipen och även uttalat att ett direktiv inte kan leda till att straffrättsligt ansvar uppkommer eller

skärps. I detta kapitel analyserar författaren frågan om var gränsen för en EG-rättskonform tolkning rimligen bör dras i mera oklara fall där den nationella strafflagstiftningen i fråga inte är oförenlig med gemenskapsrätten. I analysen lyfter författaren fram problematiken med EG-konform tolkning i förhållande till legalitetsprincipen. Författaren tar avstånd från synsättet att en EG-rättskonform tolkning aldrig får göras i för den enskilde skärpande riktning och menar att detta förutsätter en orealistisk utgångspunkt i tanken på att nationell rätt alltid kan gradbestämmas till en fast punkt. I stället förespråkar han ett liberalare synsätt där EG-rättskonform tolkning anses ha en preciserande funktion vars gränser ytterst bör bestämmas av legalitetsprincipens analogiförbud. I kapitel 4 diskuteras även möjligheterna till en EU-rättskonform tolkning avseende de rättsakter som tillskapas under den tredje pelaren. I detta avsnitt behandlas viktiga institutionella skillnader mellan den första och den tredje pelaren och dess implikationer för en EU-rättskonform tolkning. Särskilt klargörs skillnaderna avseende EG-domstolens kompetens och möjlighet att meddela förhandsavgöranden under den första respektive den tredje pelaren och betydelsen av detta.

I det avslutande kapitel 5 ägnas framställningen åt att analysera användandet av blankettstraffstadganden med hänvisning till EG-rätten, det vill säga svenska straffstadganden som kriminaliserar överträdelser av EG-rättsliga normer. Enligt författaren kan användandet av dylika blankettstraffstadganden vara problematiskt i såväl ett normgivnings- som ett legalitetsperspektiv. Denna problematik analyseras ingående i ett intressant kapitel som för övrigt innehåller en omfattande genomgång av olika blankettstraffstadgandens klassificering och innehåll. Enligt författaren kan blankettstraffstadganden med hänvisningar till EG-rättsliga normer vara tvivelaktiga i förhållande till det ur legalitetsprincipen härledda obestämdhetsförbudet. Den EG-rättsliga regelmassan är i sig relativt otillgänglig. I fall då alltför långtgående eller obestämda hänvisningar till denna görs i svenska straffstadganden kan det skapa problem för den enskilde att identifiera och avgränsa de relevanta normerna. Gällande problematiken i normgivningsperspektiv är frågan om det är förenligt med den svenska grundlagen att riksdagen genom dynamiska blankettstraffstadganden överlåter till gemenskapen att bestämma omfattningen av det kriminaliserade området. Utgångspunkten är enligt 8 kap. 3 § regeringsformen att straffrättslig normgivning skall ske i lag. I 8 kap. 7 § 2 stycket regeringsformen ges explicit möjlighet till användandet av blankettstraffstadganden inom den svenska regelmassan. Någon motsvarande reglering finns inte avseende blankettstraffstadganden som hänvisar till EG-rättsliga normer. I 10 kap. 5 § regeringsformen finns dock regleringen rörande kompetensöverlåtelse till EG som i princip skulle kunna ligga till grund för användande av blankettstraffstadganden. Emellertid saknar EG positiv straffrättslig kompetens varför blankettstraffstadgande i den mån de används måste utformas på ett sätt så de inte framstår som ett kringgående av reger-

ingsformens reglering att straffrättslig normgivning skall ges i lag. Författarens analys mynnar ut i ställningstagandet att blankettstraffstadganden med hänvisningar till EG-rätten skall kunna anses tillåtna ur normgivningshänseende. Om de hänvisningar som görs till EG-rättsliga normer är alltför öppna och obegränsade så att blankettstraffbudet i fråga i praktiken överlåter straffrättslig normgivningskompetens till EG bör det dock kunna angripas som grundlagsstridigt. Mot bakgrund av sina slutsatser analyserar författaren existerande blankettstraffstadganden. Hård kritik riktas härvid mot det blankettstraffstadgande som finns i 12 § lagen (1994:1710) om EG:s förordningar om jordbruksprodukter. Straffstadgandet anses både strida mot legalitetsprincipens obestämbarhetsförbud och vara högst tvivelaktigt i förhållande till den svenska grundlagen. Författarens analys i kapitel 5 är djupgående och viktiga problemställningar lyfts fram rörande normgivningsfrågor och rättssäkerhetsaspekter. Även om framställningen tar sikte på den specifika frågan om användandet av blankettstraffstadgande torde de problemställningar som analyseras kunna aktualiseras även i en annan kontext. Analysen sätter fokus på angelägna frågeställningar i en utveckling där tendensen verkar vara att straffrätten i allt högre utsträckning påverkas av den europeiska integrationen.

Genomgående i boken använder sig författaren mycket av rättsfall och illustrativa typfall i sin framställning och åskådliggör på detta sätt tydligt de olika problemställningarna. Till stor del görs analyserna också mot bakgrund av åsikter i tysk doktrin och praxis. Dispositionen med större och från varandra relativt fristående kapitel gör boken lättillgänglig. Möjligen kan i dispositionshänseende anmärkas på att korshänvisningar mellan bokens olika kapitel och avsnitt emellanåt används i stor utsträckning vilket tynger läsningen lite grann. Sammantaget kan dock sägas att Petter Asps bok tar upp intressanta och aktuella frågeställningar inom straffrättens och EU-rättens område och förmedlar dem på ett förtjänstfullt sätt. EU-rättens inverkan på den nationella straffrätten är ett ämnesområde som är mycket komplext och som följaktligen kan behandlas ur flera olika infallsvinklar. Det är svårt, för att inte säga omöjligt att behandla området såväl heltäckande som djupgående i en och samma bok. Petter Asp har såsom framgått valt dels att ge en övergripande framställning av EU-rättens inverkan på nationell straffrätt, dels att djupare analysera tre specifika problemområden. Med detta angreppssätt ger boken en god helhetsbild av integrationen mellan nationell straffrätt och EU-rätt samtidigt som problematiken i detta möte synliggörs. Författaren erbjuder således en insikt i ämnesområdet på såväl djupet som bredden.

Linda Gröning
Lunds universitet